

Jouke Turpijn, ***80's Dilemma. Nederland in de jaren tachtig*** (Amsterdam: Bert Bakker, 2011, 255 pp., ISBN 978 90 351 3480 5).

Onder historici neemt de belangstelling voor de laatste decennia van de twintigste eeuw toe, zowel in Nederland als elders. Dat heeft onder meer geleid tot een groeiend aantal 'decennia-studies', met name over de jaren zeventig, maar inmiddels hebben ook de jaren tachtig de nodige aandacht gekregen. Jouke Turpijns boek *80's Dilemma* (een taalkundig wonderlijke titel overigens) is een interessant voorbeeld van deze belangstelling.

Afgezien van een inleiding en conclusie bestaat het boek uit vier hoofdstukken. In hoofdstuk twee gaat Turpijn vooral in op de Haagse politiek. Hij behandelt daarin de groeiende betekenis van de televisie en de daarmee samenhangende verpersoonlijking van het politieke bedrijf. In de jaren tachtig ging het steeds minder om standpunten, maar om de vraag of 'je kunt scoren in de publiciteit' (55). Politiek-ideologische verschillen werden minder belangrijk; verkiezingscampagnes werden steeds saaier, de debatten in de Tweede Kamer voorspelbaar. 'De politiek van macht, media en zakelijk onderhandelen won het dus van het bevlogen idealisme en het heilige gelijk' (56). De CDA-politicus Ruud Lubbers, 'een ultiem berekenende en van ideologie onthechte geest' (71), vormde in velerlei opzicht de verpersoonlijking van deze ontwikkeling. Er werd echter wel een prijs betaald voor de nieuwe zakelijkheid: de burgers begonnen zich van de Haagse politiek af te wenden.

Vervolgens komt de wereld van het activisme aan de orde. In de jaren tachtig heersten teleurstelling, scepsis en cynisme onder de actievoerders. Vele activisten trokken zich uit de politieke arena terug; sommigen (vooral krakers) radicaliseerden en gingen over tot geweld. Tegelijkertijd ontstonden evenwel nieuwe vormen van (veeleer rechts georiënteerd) 'vrije-jongens'-activisme. Turpijn verwijst in dit verband naar de opkomst van etherpiraten, die zich vaak een opvallende populariteit wisten te verwerven, en naar voetbalhooligans. Het lijkt merkwaardig om deze op één lijn te stellen met krakers en andere politieke activisten. Maar Turpijn beschouwt hun activiteiten allemaal als vormen van avontuurlijk, tegen het gezag gericht, gedrag: 'autonomen, piraten, onthechte jongeren en voetbalvandalen [waren] allen, en soms zelfs alleen maar, op zoek naar avontuur' (115).

In hoofdstuk vier komt de economie aan de orde, met name de massawerkloosheid. Vooral onder jongeren was de werkloosheid groot, waardoor de

jaren tachtig nog vaak worden geïdentificeerd met ‘een verloren generatie’ en doemdenken. En niet geheel ten onrechte. Ondanks alle goede bedoelingen leverden pogingen de jeugdwerkloosheid te bestrijden, zoals de Experimentele Arbeidsprojecten voor Jeugdige Werklozen, in het algemeen niets op. Oppositie en protest tegen de werkloosheid hadden weinig resultaat. Turpijn wijdt dat vooral aan het in 1982 door de Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV) en werkgevers gesloten Akkoord van Wassenaar, waarin loonmatiging werd geruild tegen arbeidstijdverkorting. Toch was het in de jaren tachtig niet alleen kommer en kwel. ‘Baanlozen’ experimenteerden met nieuwe werkvormen. Sommigen deden vrijwilligerswerk, anderen begonnen voor zichzelf.

Ten slotte komen in hoofdstuk vijf cultuur en engagement aan bod. Turpijn wijst op de afnemende politieke betrokkenheid, de groeiende scepsis, en uiteindelijk zelfs ‘leegheid’ onder kunstenaars. Dat betrof onder meer de popmuziek, dit ondanks mediaspektakels als *Live Aid* (voor het hongerende Ethiopië). Er kwam een einde aan het streven naar ‘vernieuwing’. Turpijn beschouwt A.F.Th. van der Heijden en Joost Zwagerman als de belangrijkste literaire chroniqueurs van het ook in de kunstwereld heersende cynisme. Kunstenaars zochten in de eerste plaats persoonlijk succes en individueel vermaak. En zij waren niet de enigen. ‘Veel Nederlanders omarmden eind jaren tachtig de gedachte dat het materialisme het wild en zijd van het engagement gewonnen had’ (185). Ter illustratie van deze ontwikkeling gaat Turpijn onder meer in op de opkomst en vooral ondergang van het Nicaragua Komitee Nederland.

Al met al vormden de jaren tachtig een periode van radicale politieke transformatie. Er was sprake van een ‘verschuiving van politiek naar antipolitiek, van betrokkenheid naar vervreemding en van open dissensus naar gesloten consensus’ (14). Om deze ontwikkeling te duiden maakt Turpijn gebruik van het begrippenpaar *Gesinnung-Verantwortung*. Er vond in de jaren tachtig volgens Turpijn een ingrijpende verandering plaats in het politieke denken en handelen, van *Gesinnungsethik* naar *Verantwortungsethik*. Deze ontwikkeling plaatste vele burgers voor een ethisch dilemma (vandaar de boektitel *80's Dilemma*) ‘tussen de totaalpolitiek van *Gesinnung*, waarin een actor in principe alles geeft om doelen te verwezenlijken, en de gereduceerde voorstelling van *Verantwortung*, waarin een actor vooral iets komt halen en eventuele onderhandelingen zo zakelijk mogelijk ingaat en over zo min mogelijk laat gaan’ (16).

Deze wel erg zwaar aangezette (en aanvechtbare) toepassing van de begrippen *Gesinnung* en *Verantwortung* is niet echt verhelderend. In de beschrijvende hoofdstukken komt een heel scala aan opvattingen en gemoedstoestanden aan de orde. De jaren tachtig, zo concludeert Turpijn zelf, waren ‘geen grijze brij’ waarin ‘idealisme’ en ‘kritisch burgerschap’ louter afstierven. Ze vormden ‘een vlek van neonkleuren’ (203). Door het gebruik van de genoemde termen worden bepaalde opvattingen en personages bovendien soms wel heel makkelijk ingedeeld. Was het beleid van de eerste twee centrumrechtse kabinetten-Lubbers (privatisering, deregulering, marktwerking, herstel gezin) louter ‘ideologisch onthechte’ pragmatiek? En was PvdA-leider Joop den Uyl ‘in tegenstelling tot Lubbers’ inderdaad ‘één en al visionair’ (66)?

Turpijns *80's Dilemma* is vlot geschreven, maar het streven vooral een luchtig en prikkelend boek te willen maken heeft afbreuk gedaan aan de analytische helderheid en vaak ook aan de taalkundige zorgvuldigheid. Zo wordt in de inleiding opgemerkt dat veel mensen vanwege hun 'behoefte aan geschiedenis' op zoek zijn naar 'observatiepunten in het verleden die uitzicht geven over het oerwoud van de tijd' (7). 'De analyses en bronnen in dit boek vormen een touwbrug tussen twee kloven', zo staat verderop (31). Jammer dat Turpijn nauwelijks vergelijkt met ontwikkelingen elders. Wat zich in Nederland afspeelde was immers bepaald niet uniek. Dat neemt niet weg dat de beschrijvende hoofdstukken genoeg informatieve en interessante observaties bevatten. Degenen die geïnteresseerd zijn in de jaren tachtig van de twintigste eeuw doen er dan ook goed aan *80's Dilemma* ter hand te nemen.

Duco Hellema, Universiteit Utrecht